

KOSOVA'DA I. MURAD HÜDÂVENDİĞÂR TÜRBESİNE AİT TARİHÎ BİR BELGE

İsmail Eren

Türk ve Birleşik Sırp orduları arasında 15 Haziran 1389 tarihinde Kosova sahrasında meydana gelen savaşta hem Sultan I. Murad Hüdâvendigâr (1360-1389) hem de Sırp Knezi Lazar Hrebelyanoviç (1371-1389) hayatlarını kaybetmişlerdi. Sultan Murad'ın Miloş Obiliç tarafından şehit edildiği ve ahşasının gömüldüğü yerde oğlu Bayezit (1389-1403)'in emriyle sembolik olarak bir türbe yaptırılmıştı. Tahnit edilen cesedi ise Bursa'ya getirilerek Çekirge semtindeki türbesine gömülmüştür.

Yüzyıllardan beri birçok milletlere mensup olan araştırmacılar, Kosova meydan savaşı, I. Murad'ın şehadeti ve buradaki türbesinin tarihiyle ilgilenmişlerdir. Hatta Kosova savaşının meydana geldiği tarihte yaşayan bazı Batılı yazarların eserlerinde bu savaşla ilgili bilgiler bulmak mümkündür¹. XVI. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak gerek Türk ve yabancı tarihçiler gerekse Kosova'yı ziyaret eden seyyahlar, türbenin mimarî üslûbu ve durumuna dair eserlerinde az çok bilgi vermişlerdir. Kosova savaşında Birleşik Sırp ordusunun Türkler tarafından yenilgiye uğratılması, Knez Lazar, damadı ve diğer Sırp asilzâdelerinin esir edildikten sonra öldürülmeleri ve Sırp devletinin ortadan yokolmasının başlangıcı olarak belirlenmesi olayları, tabiatıyla Yugoslav bilginlerini yakından ilgilendirmiş ve bu konular üzerine çeşitli dönemlerde birçok yazı ile monografiler yayımlanmıştır². Ancak, Kosova'da I. Murad türbesinin tarihiyle ilk kez Dr. Atanasiye Uroşeviç etraflı bir şe-

---

1. Dr. Mihailo Dinić, *Dva savremenika o boju na Kosovu* [Kosova savaşı hakkında iki çağdaş yazar], Glas SKA, CLXXXII, Belgrad 1940, 133-148.

2. Bu husus için bk. : Mihailo J. Dinić, *Kosovska bitka* [Kosova Savaşı], Enciklopedija Jugoslavije 5, Zagreb 1962, 335-337 ve burada zikrolunan eserler. Ayrıca, A. Olesnicki, *Kosova savaşı ile ilgili Türk kaynaklarını da Sırpçaya çevirmiştir (Turski izvori o Kosovskom boju)*, Glasnik Skopskog naučnog društva, XIV, Skoplje 1935.

kilde ilgilenmiş ve 1934 yılında *Kosova'da Murat Türbesinin Mazisi Hakkında* başlığı ile bir inceleme yayınlamıştır³. Aynı yıl içinde Gliša Elezoviç, *Kosova'da Murat Meşhedinin Mazisinden* adıyla bir yazı neşretmiştir⁴.

İkinci Dünya Savaşından sonra, birçok memleketlerde olduğu gibi, Yugoslavya'da da tarih ve sanat eserlerine karşı daha büyük ilgi uyanmış, bunların incelenme, onarım ve korunmasını üzerine alan bazı müesseseler kurulmuştur. Ayrıca, bu eserlerin turizm bakımından da öneminin daha iyi bir şekilde anlaşıldığını belirtmek gerekir. Tarih ve sanat yönünden değerli olan Türk eserleri de devletin himayesi altına alındığını belirten levhalar anıtların cephelerine yerleştirilmiştir. Kosova'da I. Murad türbesi de bu çeşit eserler arasında yer aldığından bilginler tarihine karşı daha büyük ilgi göstermeğe ve çeşitli yönlerden incelemeğe başlamışlardır. Bu suretle, türbenin tarihçesi, sanat değeri, mimarî üslûbu, burada bulunan kitabeler ve türbe ile ilgili belgeler, birçok yazı ve eserlere konu olmuştur. İlk olarak A. Uroşeviç, 1934 yılında türbe ile ilgili çıkan incelemesini yeni bilgilerle genişleterek 1956'da *Kosova'da Murat Türbesinin Mazisi* adı ile yayınlamıştır⁵. İncelemesinin sonunda A. Uroşeviç, türbenin tarih önemini ve turizm bakımından ilgi çekici bir anıt olduğunu belirttikten sonra, bu esere karşı daha büyük ilginin gösterilmesini ve bir an önce onarılmasını yetkili mercilere tavsiye etmiştir. Gerçekten, 1960-1961 yıllarında I. Murad türbesi esaslı bir şekilde onarılmış ve bu tarihten sonra incelenmesine hız verilmiştir.

Dr. Duşanka Lukaç (Boyaniç), 1961 yılında I. Murad ve Bayraktar türbelerinde bulunan kitabelerin yeni harflerle Türkçe metinlerini, Sırpça çevirileriyle resimlerini yayınlamıştır⁶. Aynı yıl içinde Husref Reciç, *Kosova ve Metohiya'da Beş Osmanlı Yapısı* adlı incelemesinde, I. Murad türbesinin mimarî üslûbunu kısaca tavsif etmiştir⁷. 1964 yılında İvan Zdravkoviç, *Yugoslavya'da İslâm Mimarî Anıtların İncelenmesine Ait Seçilmiş Malzeme*

3 Dr. Atanasije Urošević, *O prošlosti Muratova Turbeta na Kosovu*, Južni pregled, IX, Skoplje 1934, 202-205.

4 Gliša Elezoviç, *Iz prošlosti Muratova groba*, Južni pregled, sayı 8-9, Skoplje 1934, 299-302.

5 Dr. Atanasije Urošević, *Prošlost Muratovog turbeta na Kosovu*, Glasnik Muzeja Kosova i Metohije I, Priština 1956, 233-237.

6 Duşanka Lukaç, *Turski natpisi Muratovog i Bajraktarevog turbeta*, Starine Kosova i Metohije I, Priština 1961, 201-217.

7 Husref Redžić, *Pet osmanlijskih gradjevina na Kosovu i Metohiji*, Starine Kosova i Metohije I, Priština 1961, 95-101.

adlı eserinde *Kosova Sahrasında Murat Türbesi* (s. 68-69) ve *Kosova Sahrasında Gazi Mestan Türbesi* (s. 70-71) adını taşıyan bölümlerde, bu iki anıtın kısaca tarihçelerini, mimarî üslûplarını ve -bildiğimize göre- ilk kez plan ve kesitlerini (Resim: 6) yayınlamıştır⁸. Nimetullah Hafız ise 1974 yılında yayınlamış olduğu bir yazısında, I. Murad türbesinin tarihçesine kısaca değindikten sonra Muharrem 1265 (1848) tarihinde, aslen Buharalı olan Hacı Ali'nin türbedar olarak atanmasına dair Sultan Abdülmecid (1823-1861)'in bir beratına yer vermiştir⁹. Aynı yıl içinde Mücahit Asım tarafından yayınlanan bir incelemede de türbenin tarihçesinden kısaca söz edilmiş ve Sultan Mehmed V Reşad (1909-1918) tarafından 1911 yılında onarıldığına dair kapı üzerinde bulunan kitabenin metnine de yer verilmiştir¹⁰.

Türkiye'de, Kosova'da yüzyıllar boyunca meydana gelen bütün önemli olaylar ve bunlarla ilgili eserler, Prof. Münir Aktepe tarafından İslâm Ansiklopedisi'nde yayınlanmış olan *Kosova* maddesinde belirtilmiştir¹¹. 1962 yılında Prof. Semavi Eyice tarafından yayınlanan bir incelemede, I. Murad ve Gazi Mestan türbelerinin tarihçelerinden söz edilmiş, bu konu ile ilgili Türkiye'de yapılan yayınlar belirtilmiş, mimarî üslûpları etraflıca tavsif edilmiş, birkaç kitabenin metinleriyle on resime yer verilmiştir¹².

Kosova'da I. Murad türbesinin bakımı ile ilgili olarak ilk bilgi, XVI. yüzyılın sonuna doğru burasını ziyaret eden Fransız seyyahı Jean Palerne'nin seyahatnamesinde bulunmaktadır. Bu konu üzerine kendisi aynen şöyle demektedir: «Çevrede bulunan bir yerin halkı, bütün vergilerden muaf tutularak, sultanın meşhedindeki kandillere bakmakla yükümlüdür. Bunların cedleri, büyücü bir kadının yardımıyla Miloş'u birkaç gün içinde ele geçirmişlerdi»¹³. Bu bilgiyi A. Uroşević, ikinci incelemesine aynen aktarmıştır¹⁴. Türbenin bakımı ile ilgili olan bu hususu Prof. M. Aktepe, tarihî bir bel-

8 Arh. Ivan Zdravković, *Izbor gradje za proučavanje spomenika islamske arhitekture u Jugoslaviji*, Beograd 1964.

9 Nimetullah Hafız, *Sultan Murat Türbesini Korumak İçin Verilen Bir Berat*, *Çevren Dergisi*, Yıl II, sayı 3, Priştine - Temmuz 1974, 39-42.

10 Mücahit Asım, *Kosova'da Esirgenmiş İslâm Anıtları*, *Çevren Dergisi*, Yıl II, sayı 3 Priştine - Temmuz 1974, 43-48.

11 M. Münir Aktepe, *Kosova, İslâm Ansiklopedisi*, VI, 869-876.

12 Semavi Eyice, *Kosova'da «Meşhed-i Hüdvendîgar» ve Gâzi Mestan Türbesi*, *Tarih Dergisi* XII (1962), 71-82 ve 10 resim.

13 Lujo Vojnović, *Jedan francuski putnik po našim zemljama pod kraj XVI vijeka* [XVI. Yüzyılın sonlarına doğru bir Fransız seyyahının ülkelerimizdeki cevelânı], *Šišićev Zbornik*, Zagreb 1929, s. 354.

14 A. Urošević, *Prošlost Muratovog turbeta na Kosovu*, s. 234.

geye dayanarak, bilim çevrelerine şu cümle ile ilk kez duyurmuştur: «Bu türbe civarına bir kısım müslümanların yerleştirilerek, türbenin bakımına karşılık, bunların bir kısım vergilerden muaf tutulduklarını biliyoruz»¹⁵. Bu bilgiyi Prof. S. Eyice, I. Murad türbesiyle ilgili incelemesine aynen aktarmıştır¹⁶. Prof. M. Aktepe, türbe hakkında bu belgenin, konusu dışında olduğundan, üzerinde daha fazla durmaya, tabiatıyla, lüzum görmemiştir.

Gerek Kosova'da I. Murad türbesinin bir açıdan tarihini gerekse bu esere bakan bir zümrenin sosyal statüsünü ortaya koyan bu önemli belgeyi daha etraflı bir şekilde inceleyip, aynen yayınlamayı uygun bulduk. Ayrıca, türbenin bakım ve onarımlarıyla ilgili olarak Yavuz Selim I (1512-1520) devrinden başlayarak günümüze dek geçen bazı önemli safhaları da belirtmeğe çalışacağız.

Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) devrinde tahriri yapılan (20 Rebiyülevvel 932 - 4 Ocak 1526) Vuçitrn sancağına ait mufassal defterdeki¹⁷ bir kayda göre, Kosova'da I. Murad Hüdâvendigâr türbesinin civarında yerleştirilen müslümanlardan onbeşi, türbeye hizmet etmekle yükümlüydü. Ancak, bu nevi bir görevin, Yavuz Selim (1512 - 1520)'in bir hükmü ile ihdas edildiği belirtilmiştir. Yavuz Selim devrine ait Vuçitrn sancağı mufassal defteri ise, maalesef, ortada bulunmamaktadır.

4 Ocak 1526 tarihli Vuçitrn mufassal tahrir defterine kaydedilen müslümanlar, türbeye hizmet etmelerine karşılık olarak avarız-ı divaniyeden muaf idiler. Bunlar, türbe civarında bulunan bazı köylerde tarımla meşgul olup, bu köylerin sipahilerine, âdet ve kanun üzere, öşürlerini verirlerdi. Ancak, çift ve boyunduruk resimlerini vermedikleri gibi, hiç kimseye de raiyyet kayıtlı olunmamışlardı. Bu çeşit statüleri, Yavuz Selim tarafından verilen ve ellerinde bulunan bir hükümde belirtildiğine dair atik defterdeki kayıt, yenisine (cedid) de aynen aktarılmıştır.

Önemli olan bu tarihî belge aynen şöyledir :

Cemaat-i müslümânân ki saîd ve şehîd merhum Sultan Murad Han el-gazi 'aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân şehid olduğu türbe kurbünde temkin idüüb türbeye hizmet ederler avârizdan muâf ve müsellemlerdir. Etrafta olan kuralarda ziraat idüüb ol kuraların sipahilerine âdet ve kanun üzere öşürlerin virüüb amma resm-i çift ve resm-i boyunduruk virmezler kimesneye ra'iy-

¹⁵ M. M. Aktepe, *Kosova...*, s. 871.

¹⁶ S. Eyice, *ayn eser*, s. 73.

¹⁷ Başvekâlet Arşivi, *Tapu defteri*, Nr. 133, s. 599.

yet. kayid olunmamışlardır. Ellerinde Sultan Selim Hân 'aleyhî'r-rahme ve'l-gufrân hüküm vardır ve defter-i 'afikte mestûr olmağın defter-i cedide da-hi vech-i meşrûh üzere kayid olundu. Bunlardır ki zikrolunur :

Mevlânâ Mehmed, el-imam

Ali veled-i Dutmuş

Ayas bin Abdullah, pîr-i fânî

İne Hoca Karamanî

Hüseyin bin Paşayığıt

Yahya bin Ramazan

Ali veled-i Doğan

Kasım bin Karagöz

İnel bin Karagöz

Küçük İsmail

Hasan [bin] Sinan

Derviş Mehmed

İskender bin Abdullah

Veli bin Abdullah

Bahşi bin İne Hoca

Türbeye hizmet eden onbeş kişiden üçünün baba adları Abdullah olduğuna göre, bunların mühtedi olduklarına büyük bir ihtimâl verebiliriz.

Yavuz Selim tarafından verilen bu hükmün özeti, adlar hariç, onsekiz yıl kadar sonra (951/1544) yine Kanunî Süleyman devrinde tahrir edilmiş olan Vuçitrn sancağı defterine de aynen aktarılmıştır¹⁸. Bu tarihte türbeye hizmet edenlerin sayısı onbeşten otuzbire çıkmış, ayrıca altı kişiden oluşan bir haymâne cemaati de bunlarla birlikte tahrir edilmiştir. 1525 yılına ait defterde kaydolunan onbeş kişiden yalnız beşinin 1544 tarihli defterde adlarına tesadüf olunmaktadır. Ancak, hem bu beş kişinin hem de 1525-1544 tarihleri arasında ölenlerin oğulları da türbeye hizmet etmekle yükümlü oldukları görülmektedir. Bu suretle, I. Murad türbesine hizmet etmek yükümlülüğünün babadan oğula geçmekte olduğu anlaşılmaktadır. 1544 tarihli deftere kaydı yapılan görevlilerden yalnız bir, haymaneler arasında ise dört mühtedinin adına tesadüf olunmaktadır.

Selim II (1566 - 1574) devrinde tahrir edilen Vuçitrn sancağı defterine de bu kayıt, bazı değişikliklerle aktarılmıştır¹⁹. Burada fotokopisini yayınlamakta olduğumuz bu belge aynen şöyledir :

¹⁸ Başvekâlet Arşivi, *Tapu Defteri*, Nr. 234, s. 326.

¹⁹ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Ankara, *Tapu defteri* Nr. 124, 390a.

Cemaat-i müslümânân ki sa'îd ve şehîd merhûm ve mağfûrûn leh Sultan Murad Hân Gazi 'aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân şehid olduğu türbe kur-bünde temekkiin idüb türbeye hizmet ederler. 'Avârız-ı divâniyeden muâf ve müsellemlerdir. Etraflarında bazı kurâda zirâat idüb sâhib-i arza âdet ve kanun üzere öşürlerin verirler. Resm-i çift ve resm-i boyunduruk vermezler kimseye ra'iyyet kayid olunmamışlardır. Selâtin-i mâziyeden ellerinde ahkâm-i şerîfe vardır. Defter-i 'atîkte mestûr ve mukayyed olmağın defter-i cedîde vech-i meşrûh üzere kayid olundu.

Kasım bin Karagöz	Bahşi bin İne Hoca
Hayrullah bin Hüseyin	Şaban bin İnel
Musa bin Ramazan	Derviş bin Hoca Mehmed
Hızır bin Hoca Mehmed	Mustafa bin Ramazan
Hüseyin bin Bayram	Mustafa bin Bahar
Hasan bin Ayas	Mustafa bin Hasan
Ömer bin Hasan	Ömer bin Hoca Mehmed
Hasan bin Hüseyin	Süleyman [bin] Mustafa
Memi bin Kasım	Kurd bin Kasım
Ali [bin] Kasım	Yusuf bin Kurdâli
İbrahim bin Şaban	Hasan bin Bayram
İbrahim bin Ali	Mustafa bin Bayram
Üveys bin Ali	

Görüldüğü üzere, bu kayıta Yavuz Selim'in adı yazılmamış, bunun yerine *selâtin-i mâziye*, ayrıca, bir önceki tahrirde olduğu gibi, bu defterde de *sipahi* yerine *sahib-i arz* deyimleri geçmektedir.

Bu dönemde türbeye hizmet edenlerin sayısı otuzbirden yirmibeşe düşmüş, ayrıca haymane cemaati kaydedilmemiştir. Bundan önce yapılan tahrirdeki otuzbir görevliden bu defterde ancak üç kişinin adına tesadüf olunmaktadır. Bütün görevlilerden yalnız bir kişinin (Kasım bin Karagöz) her üç dönemde de türbeye hizmet ettiği görülmektedir.

Kosova'da I. Murad türbesine yapılan bu çeşit hizmetin sona erdiği tarih ve nedenleri şimdilik kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, 1660 yılına doğru Evliya Çelebi, Melek Ahmed Paşa'nın yanında olarak türbeyi ziyaret ettiklerinde, türbeye bakılmadığı ve içinin temiz olmadığını görürler. Evliya Çelebi'nin tavsiyesi üzerine Melek Ahmed Paşa civardaki müslüman halkına iki kese kuruş (1000 akçe) vermiş ve türbenin temizlenmesi için getirtti-

ği reâyaya, bir hafta içinde, yüksek bir duvarla büyük bir kapı yaptırmış ve yüzlerce çeşitli meyve fidanı diktirtmişti. Ayrıca, bir kuyu açılmış, türbeye bakmak için ailesiyle birlikte burada oturacak olan bir türbedar ve yeni kurulan vakfı denetlemek için civardaki yerlerde bulunan ileri gelen kişiler de nâzır olarak atanmışlardı²⁰. Bu tarihten sonra türbe birkaç kez yine ihmâlê uğramışsa da zaman zaman küçüklü büyüklü onarımlar görmüştü. 1848 yılında türbe esaslı bir şekilde onarılmış ve Sultan Abdülmecid (1839-1861)'in bir beratı ile aslen Buharalı olan Hacı Ali 300 kuruş maaşla türbedar olarak atanmıştır²¹. Bugünkü türbedarın bu soydan olduğu bilinmemektedir.

I. Murad türbesini ziyaret edenlerin dinlenme ve barınmalarını sağlamak amacıyla Sultan II. Abdülhamid'in vermiş olduğu emir üzerine iki katlı bir konak 1896 yılında tamamlanmıştır²². Bu münasebetle türbenin bitişiğinde bir camii yapılması için Priştine sancağı mütasarrıfı Mustafa Rükneddin Bey'in, II. Abdülhamid'in iradesini elde etmek için yetkili mercilere baş vurmuşsa da müsaade almadığı anlaşılmaktadır²³. Ancak 1907 yılında Sultan I. Murad ricalinden olan Mestan Paşa'nın Kosova sahrasındaki camii harap olduğunu duyan II. Abdülhamid esaslı bir şekilde onarılmasıyla dösenmesine irade buyurmuştu²⁴. 1906 yılında ise I. Murad türbesiyle bi-

20 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* V, İstanbul 1315, 551.

21 Nîmetullah Hafız, *Adı geçen yazı*, s. 39-42.

22 *Asır gazetesi*, yıl II, sayı 112, Selânik 21 Rebiülahır 1314 (1896).

23 *Asır gazetesi*, yıl II, sayı 191, 10 Safer 1315 (1897).

24 *Asır gazetesi*, yıl XII, sayı 1154, 18 Şubat 1907. Gazi Mestan Bey (veya Paşa)'ın tarihi kişiliği hakkında şimdilik kesin bir bilgimiz yoktur. Bir rivayete göre kendisi, I. Murad Hüdâvendigâr'ın bayraktarıydı. Bu sebepten, türbenin adı halk arasında daha fazla Bayraktar adı ile anılır. Başka bir rivayete göre, türbede bulunan diğer bir sandukada, I. Murad veya Bayraktar'ın silâhtarı medfundur (Branislav Dj. Nušić, *Kosovo opis zemlje i naroda*, II, Beograd 1903, 24-26). M. Aktepe, H. Taub, *Führer durch Jugoslawien* (Zürich, 1929, s. 205) ve *Kosova vilâyeti sâlnâmesi* (1305, s. 84) adındaki eserlerden yararlanarak, Gazi Mestan kabrinin bir tekke'de bulunduğunu belirtmiştir (*Kosova, İslâm Ansiklopedisi*, VI, 871). S. Eyice ise bu bilgiyi, türbenin yanında bir tekkenin de bulunduğu şeklinde yorumlamıştır (*Kosova'da Hüdâvendigâr Meşhedi...*, s. 80, not 26). Gerçekten, XIX. asrın son yıllarında Kosova'yı ziyaret eden Priştine'deki Sırbistan konsolosu ve tanınmış edebiyatçı Branislav Nuşiç, Gazi Mestan tekkesinin yanında «küçük bir evin bulunduğu ve burada türbeye bakan bir dervişin oturduğunu» yazmaktadır (*Kosovo opis zemlje i naroda* II, 24).

tişğinde bulunan konağın 28 065 kuruş sarfiyle onarımı yapılmış²⁵ ve II. Abdülhamid'in tahta çıktığı 1 Eylül tarihinde törenle açılmıştır²⁶.

Sultan V. Mehmed Reşad (1909-1918), 16 Haziran 1911 tarihinde Kosova'yı ziyaret etmişti. Bu ziyaretten birkaç ay önce türbe onarılmış, avlusu kesme taşla döşenmiş, yeni bir çeşme yaptırılmış ve su getirilmiştir²⁷.

Türbenin onarımına başlanıldığı 1911 yılında Kosova bölgesinin ileri gelenleri, Sultan Murad'ın şehit edildiği günün, özel bir millî gün olarak ilân edilmesi ve her yıl bütün Osmanlılar tarafından bu tarihte türbenin ziyaret edilmesini sağlamak için girişimde bulunmuşlardı²⁸. Ancak, bir yıl sonra patlak veren Balkan Savaşı, bu girişimin gerçekleşmesini önlemiştir.

1912 yılında meydana gelen Balkan Savaşı'ndan sonra türbenin bakımını Sırbistan hükümeti üzerine almıştı. 14 Mart 1914 tarihinde İstanbul'da Türkiye ve Sırbistan arasında imzalanan barış andlaşmasının onuncu maddesi gereğince türbenin bakımı ve bununla ilgili masraflar, Türk hükümeti tarafından karşılanacaktı²⁹. Ancak, kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı patlak verince İstanbul andlaşması da yürürlükten kaldırılmıştı. Bununla birlikte, Yugoslavya hükümeti türbeye gereken ilgiyi daima göstermişti. Yalnız Birinci Dünya Savaşı sırasında olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'nda da işgal kuvvetleri türbede bulunan bütün eşyaları yağma etmiş olduklarından bugün türbenin içi pek fakirdir³⁰.

I. Murad türbesi, önemli tarihî bir anıt ve turizm bakımından ilgi çeken bir eser olduğundan dolayı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya devleti tarafından himaye altına alınmış ve 1960-1961 yıllarında esaslı bir şekilde onarılmıştır (Resim: 3 ve 4). Aynı zamanda Kosova sahrasında bulunan Gazi Mestan veya Bayraktar türbesinde de bazı onarımlar yapılmıştır³¹.

25 *Asır* gazetesi, yıl XII, sayı 1076, 17 Mayıs 1906.

26 *Asır* gazetesi, yıl XII, sayı 1112, 17 Eylül 1906.

27 A. Urošević, *Prošlost Muratovog turbeta...*, s. 236.

28 *Doğru Söz* gazetesi, sayı 31, İstanbul 16 Safer 1329 (1911).

29 S. Eyice, *Kosova'da Hüdâvendigâr Meşhedi...*, s. 76.

30 A. Urošević, *Prošlost Muratovog turbeta...*, s. 236.

31 Bu husus için bk. M. Ivanović, *Konzervatorski radovi na spomenicima kulture Kosova i Metohije, objavljeni 1959 i 1960 godine*, Starine Kosova i Metohije I, Priština 1961, 344-345; Milan Ivanović, *Konzervatorski radovi na spomenicima kulture Kosova i Metohije u 1961. godini*, Starine Kosova i Metohije II-III, Priština 1963, 258-259.

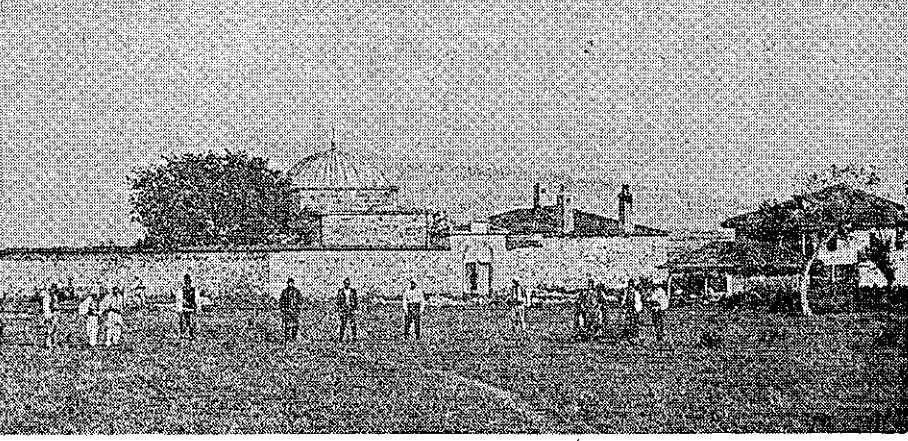
Bu onarımlar sırasında I. Murad türbesinin giriş kısmında 60 cm. derinliğinde, esası yuvarlak olan bir yapıya ait eski temellerin kalıntıları bulunmuştur (Resim : 5). Ancak, ilk türbenin, şimdiye kadar bilinen tarihî kaynaklarda dört köşe bir yapı olduğu belirtilmiştir³².

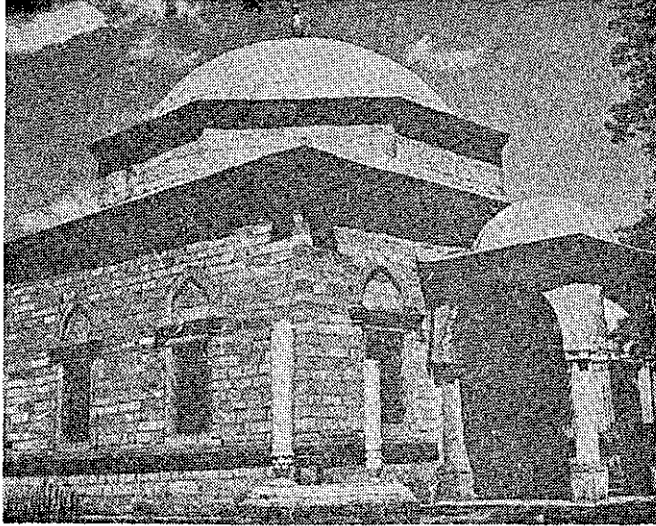
32 Milan Ivanović, *Konzervatorski radovi na spomenicima kulture Kosova i Metohije u 1961. godini...*, s. 259.

قای سلطانا که حسب و سبب مرهم و بعضی از خطاه مرکه شاه عاریش علیه السلام و اولی قولت
 شهب اوله و غیره نیز ترسنته لکن لایه حسب تریه خدمت لایدل عوارض دیوانه معاف
 و صلوات بر طرفالانده بعضی قولت زراعت لایه حسب صاحب ارضه عاکت و قانق اولونه
 نیز ترس و یزدل رسم خدمت و رسم بویزدق و یوزل کیه رعیت قید اولونجی عاکه رسلا طایان
 ماضیه اولاننده لکلام تریف و آرزو و یوزل عقیبت مطور و عقیده اولمانی و نیز تهریدیه و رسم
 مزو و روزنه قید اولونجی

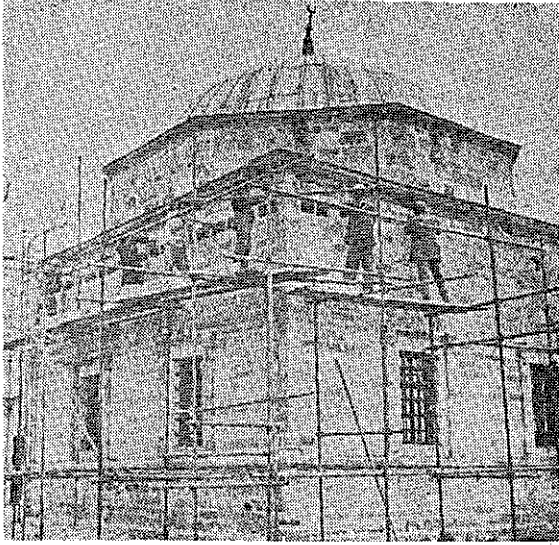
فاسم	بکشم	خدر لینه	لینه	موس	موریش	موریش
بصفت	بیرام	بصفت	رباس	بصفت	عوز	عوز
صن	صن	فاسم	فاسم	عاک	عوز	عوز
صن	عوز	عاک	عاک	عاک	عوز	عوز

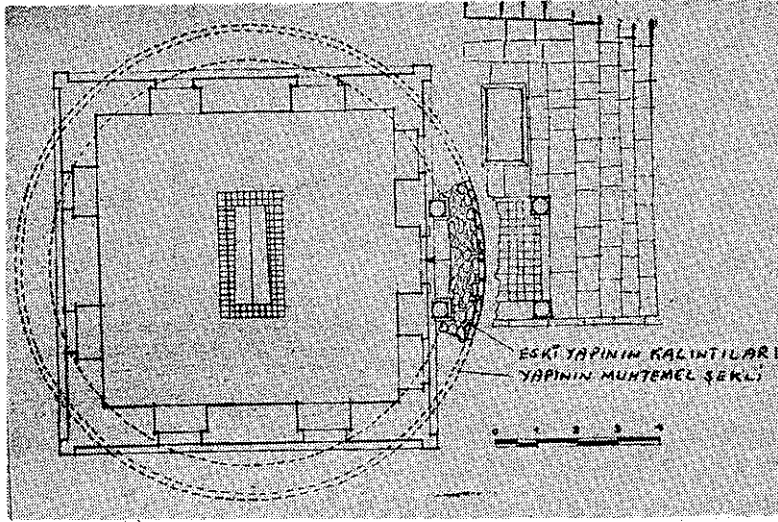
Resim : 2 — XIX. asrın son yıllarında Kosova'da I. Murat türbesinin genel görünüşü (B. Nuşiç'ten).

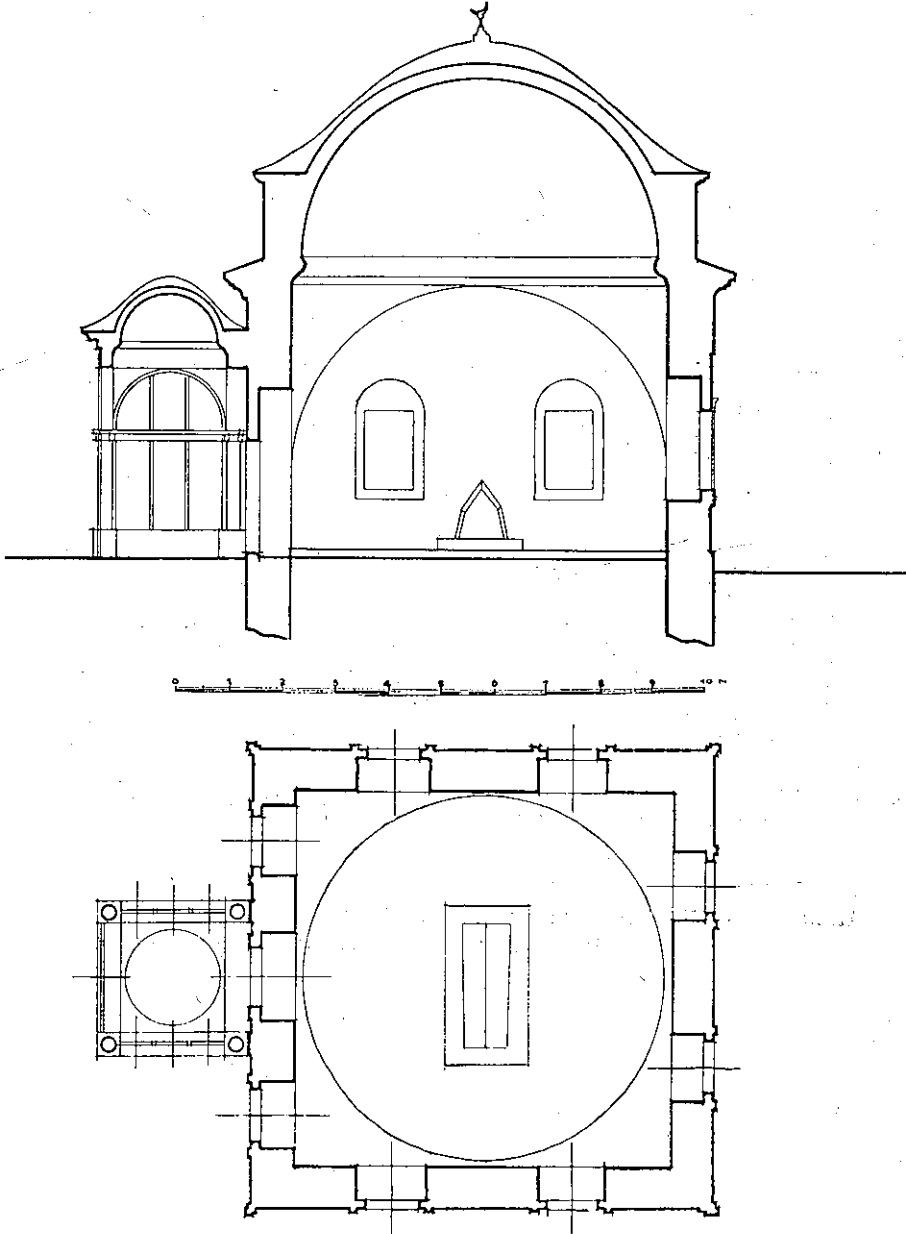
Resim : 3 — Kosova'da I. Murat türbesinin bugünkü durumu (I. Zdravkoviç'ten)

Resim : 4 — Kosova'da I. Murat türbesinin 1960-1961 yıllarındaki onarımı
(M. Lukiq'ten)

Resim : 5 — Türbenin etrafı ve altında bulunan eski bir yapının temel kalıntıları plânı (M. Lukig)

Resim : 6 — Kosova'da I. Murat türbesinin plân ve kesiti (I. Zdravkoviç)